

Annen opponent

Paul Kerswill, Lancaster University

Koinédannelse og sosiale faktorer

Solheims avhandling er et viktig bidrag til diskusjonen omkring koinédannelse (jf. Siegel 2001, Trudgill 2004). Det som er spennende, er at hun ikke bare har opplysninger om språkbruk i reell tid, men også førstehånds sosiolingvistiske opplysninger om stadium II (etter Trudgills modell), dvs. generasjon II (barna til de opprinnelige innflytterne). Denne generasjonen står sentralt i Trudgills teori, da det er nettopp her sosiale faktorer, spesielt samlebegrepet “identitet”, ifølge ham fullstendig faller bort. Solheim mener å kunne påvise at dette slett ikke er tilfellet.

I likhet med andre undersøkelser av koinédannelse, bygger denne på en kombinasjon av tilsynelatende-tid-metoden (ved å bruke både eldre og yngre informanter) og reell-tid-metoden (ved bruk av eldre og nye data), og den slutter seg til tre-generasjonsmodellen. Det som er nytt, er at Solheim bruker en konstruksjonistisk synsvinkel for å oppnå en dypere forståelse av språksituasjonen sett fra deltakerens ståsted. Bruken av en delvis kvantitativ, delvis konstruksjonistisk metode fører med seg både fordeler og ulemper. Som 1. opponent påpeker, er det ganske lite kvantifisering og ingen signifikanstesting. Til gjengjeld får vi “møte” språkbrukerne selv, og vi lærer dem å kjenne, lite grann. Men det finnes for få kvalitative data til at vi kan finne ut i hvor høy grad språk/dialekt virkelig er en del av folks oppfatning av samfunnet de bor i – dvs. en del av deres sosiale identitet.

For nettopp en slik situasjon er en mer kvalitativ metode fordelaktig: Kvantifisering er ikke dekkende for å beskrive fenomenet. Det viser seg at variasjonen innenfor generasjon II er for stor til at variabler kan identifiseres, da de blir for mange og dessuten er flere av dem ikke relevante for store deler av befolkningen. Trudgill innser dette i sin undersøkelse av koinédannelse i New Zealand, idet han lister opp en rekke svært individuelle idiolekter. Ifølge Trudgill er grunnene til dette at innvanderne var avsondret fra sin tidligere sosiale verden, at det nye samfunnet i begynnelsen praktisk talt var uten normer, i hvert fall i språklig henseende, og at det ikke lå noen regelmessig sosial distribusjon bak de mange språkvarietetene i det nye miljøet. De voksne hadde ikke behov for å overføre sine egne språkholdninger til barna. Barna var dermed ikke under noe press for å rette seg etter bestemte språknormer. Det manglet også en potensielt mønsterdannende ungdomsgenerasjon. Barna pluk-

ket ifølge Trudgill mer eller mindre vilkårlig ut varianter som om disse lå på en “hylle i supermarkedet”. Den fokuseringen som først skjedde i generasjon III, ble styrt av antallet personer i generasjon II som brukte bestemte varianter. Man kan trekke den logiske slutningen at det som gir uttelling, er de kvantitative forholdene mellom variantene allerede i generasjon I (dvs. hos innvandrerne).

Likheten mellom Trudgills og Solheims funn er påfallende, og i likhet med ham avstår hun fra noen kvantifisering av generasjon II. Både Høyanger og New Zealand står i motsetning til den nye engelske byen Milton Keynes, der en god del fokusering fant sted allerede i generasjon II (Kerswill og Williams 2000). Solheim unngår kvantifisering ikke bare av praktiske grunner, men også ut fra et prinsipielt syn som går ut på at det stemmer bedre med den opplevde virkeligheten å snakke om *strategier* – et begrep som veilederen hennes Brit Mæhlum også har funnet fruktbart (1992). Man kan nok kritisere idéen om at folk “velger” strategier – for meg innebærer dette en for sterk implikasjon av at en person over lengre tid har et bevisst forhold til egne språklige valg, og det viser seg jo at informantene knapt nok har reflektert over dette i det hele tatt (i den grad Solheim har konkrete opplysninger om dette). Likevel er det i Høyanger ganske lett å vise til sosiale bakgrunnsforhold utover de rent demografiske, nemlig forholdet mellom lokal dialekt og standardnært østnorsk slik det har utspilt seg på det lokale plan. Motsetningen mellom industriarbeider og industrileder gjorde seg gjeldende, og dette førte til at bruken av lokale vestlandsformer stod sterkt, men også at østlandsformer gjorde seg sterkere gjeldende enn de rene tallene på innflyttere østfra ville tilsi. Likevel kan man ikke utelukke at mange av “variantvalgene” hos generasjon II kunne ha vært vilkårlige, og det finnes eksempler på at søsken snakket ulikt. Mange av disse valgene kan imidlertid føres tilbake til den livssituasjonen den enkelte språkbrukeren i generasjon II befant seg i. Trudgill skriver at hans modell kun egner seg til “tabula rasa-situasjoner” hvor det ikke fantes noen tidligere befolkning som brukte innvandrernes språk. Jeg vil hevde at forskjellen mellom hans mønstergyldige eksempel New Zealand og andre steder som Høyanger og Milton Keynes er mindre enn han påstår (Kerswill 2007), og at slike *tabulae rasae* har en god del sosialt arvestoff, ikke minst språkholdninger, fra de samfunnene folk reiste fra. Jeg vil gjerne komme med en hypotese om at den tidlige utviklingen av “immigrantkoinéer” beror på hvor stor kontakten var med andre samfunn med samme språk. Trekker vi nå inn den nye byen Milton Keynes, er det mulig å korrelere kontakt og fokusering, som i tabellen nedenfor:

	Kontakt med andre samfunn med samme språk	Fokusering i:	Stor variasjon i generasjon II	Stor forskjell på innvandrer-dialektene
New Zealand	lite	generasjon III	ja	ja
Høyanger	betydelig	generasjon III	ja	ja
Milton Keynes	stor	generasjon II	nei	nei

Samsvaret er ikke perfekt, da andre variabler spiller inn, ikke minst hvor stor forskjell det var mellom dialektene til innvandrerne – jf. siste kolonne. Selv om de aller fleste av Milton Keynes' innbyggere etter den første utbyggingsfasen i 70-årene var innflyttere, viste det seg at barna deres stort sett samlet seg omkring bestemte fonetiske trekk – altså et tilløp til en ny dialekt. Milton Keynes deltar fullt ut i de sørøst-engelske fonetiske utviklingene, og i likhet med Høyanger ligger Milton Keynes i forkant av endringene i sin region, men i motsetning til Høyanger ligger Milton Keynes bare noen få år foran, ikke 2–3 generasjoner som i Høyanger. Ser vi på vei- og jernbanenettet og mønstrene for pendling i Sørøst-England, finner vi fort ut at Milton Keynes langt fra er isolert.

Hvis det i det hele tatt har noe for seg å koble kontakt og fokusering, ligger det nær å spekulere på om det også finnes noen sammenheng mellom *kontakttype* og de sosiale forholdene som eventuelt spiller inn i generasjon II. Hvis det er stor kontakt med omverdenen, vil språkholdninger og sosiolingvistiske variasjonsmønstre forøvrig ikke skille seg særlig ut i det nye samfunnet sammenliknet med opphavssamfunnene. Hos generasjon II i Høyanger kan den enkeltes valg av dialekttrekk ha vært delvis vilkårlig, fordi byen sammenliknet med Milton Keynes var *relativt* isolert, mens samfunnsinterne forhold til gjengjeld kan ha gjort seg gjeldende. Det unge engelsktalende samfunnet i New Zealand hadde ingen daglig kontakt med Storbritannia, slik at fokuseringen ikke kunne ha blitt framskyndet av kontakt med et videre samfunn, slik tilfellet ser ut til å ha vært i Milton Keynes. I de mest isolerte bosetningene har nok “supermarkedprinsippet” til en viss grad rådet. Men som jeg har vært inne på, virker bestemte typer sosiale eller sosiolingvistiske faktorer likevel inn, spesielt språkholdninger og identitetsdannelse, samtidig som samfunnsinterne (makt)forhold har spilt en rolle. Alt dette betyr at man kan postulere en typologi av nye dialekter som bunner i kontakt og sosiale forhold, der disse faktorene i noen utstrekning er avhengige av hverandre. Eventuelt kan man supplere med en sjetteste kolonne i tabellen, som viser nettopp denne relasjonen – og denne må utdypes i framtidig forskning. Høyanger inntar da en mellomposisjon.

Helt til slutt vil jeg ta med noen mer spesifikke kommentarer til avhandlingen. Jeg oppfatter ikke helt hva forholdet mellom standardisering og regionalisering er, heller ikke hvordan nivellering passer inn. Kunne det være fruktbart å trekke fram forskjellen mellom Ingas levende og naturlige talemål, som jo *er* nettopp det (og var i sin tid en sosiolekt, ikke “standardtalemål”), og standardisering, der mønsteret er både fjernt (i Oslo) og abstrakt? Det som skjer i dag, er ikke at Ingas talemål plutselig blir mønsterdannende, men noe annet. Er det globalisering på landsbasis, gjennom bruk av standardtalemål? Flere norske sosiolingvister har tatt for seg dette spørsmålet.

Jeg er ikke enig i påstanden om at folk virkelig skaper en ny dialekt for å skape et nytt samfunn. Jeg holder med Solheim i at sosiale forhold (status, lokal gruppetilhørighet og gruppeopposisjon) er viktige på alle stadier av koinédannelsen, til og med i New Zealand. Men at folk bevisst, eller underbevisst, er med på å skape et nytt

språk som en del av en ny kultur, tviler jeg på, og på det punktet holder jeg med Trudgill.

Litteratur

- Kerswill, Paul (2007): Anmeldelse av Trudgill (2004). *Language* 83: 657–661.
- Kerswill, Paul & Ann Williams (2000): “Creating a New Town koine: Children and language in Milton Keynes” i *Language and Society* 29/1: 65–115.
- Mæhlum, Brit (1992): *Dialektal sosialisering. En studie av barn og ungdoms språklige strategier i Longyearbyen på Svalbard*. Oslo: Novus Forlag.
- Siegel, Jeff (2001): “Koine formation and creole genesis” i Norval Smith (red.): *Creolization and Contact*, Philadelphia: John Benjamins, s. 176–197.
- Trudgill, Peter (2004): *New-dialect formation. The inevitability of colonial Englishes*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Paul Kerswill
Department of Linguistics and English Language
Lancaster University, LA1 4YT, Storbritannia
p.kerswill@lancaster.ac.uk